

ОСВІТА СЕРЕДНЬОВІЧЧА ЯК ВАГОМИЙ ФОРМУЮЧИЙ ФАКТОР КУЛЬТУРИ ТИХ ЧАСІВ

Мелешко О.С.

Харківський національний педагогічний університет
ім. Г.С.Сковороди

Актуальність теми знаходить віддзеркалення у проблемах сучасної освіти та науки, очолює потребу в котрій раз проаналізувати світові концепції духовних інститутів. Варто пам'ятати, що саме невпинному розвитку культури, науки та технологій, що набував темпу за часів Середньовіччя, людство зобов'язано тими благами та соціальним гарантіями, що формують наше буття.

Метою тез є оцінка рівня освіти в Середні Віки, визначення реформуючих стадій становлення західноєвропейських освітніх програм та навчальних закладів. Порівняння поглядів на природні закономірності й бачення властивостей речей за часи Середньовіччя та сучасності.

Розглядаючи світоглядні засади середньовічної культури, зазначимо хронологічний діапазон тих часів. Сучасні історики та науковці приймають за культуру Середньовіччя культуру феодальної доби, маючи на увазі західноєвропейські країни у період V-XVI сторіччя, що відповідає кінцю існування Західної Римської імперії, та наближенню Великої французької революції відповідно. Відношення та оцінки середньовічної культури, як досить насиченого реформуючими свідомість подіями періоду буття людства досить суперечливі. З одного боку, цьому етапу належать такі кліше, як «провалля» та «темні віки», що, безумовно, визначало підхід до розгляду конкретних епізодів тих часів, так що, навіть, термін «Середньовіччя» став ознакою прикладів безкультур'я та примітивності. Ця епоха має колоритні приклади релігійного фанатизму та авторитарних догм, притиснення прав особистості та нелюдських мір. Але ж, саме Середньовіччя було добою активних взаємовідносин націй та протистояння світоглядних парадигм, що добре відбивалося на темпах суспільного та культурного життя. Саме у прикладах мистецтва тих часів вбачали зародки свободи особистості, людської унікальності, що суперечило раціоналізму класики. На перехресті цих поглядів є незаперечним те, що культура середніх віків була закономірною часткою розвитку людства [1, с. 68].

За часів Середньовіччя наука та освіта мала поступово прискорені темпи поширення та розквіту. Варто зазначити, що західноєвропейські народи того часу були малоосвіченими. Шкіл та

закладів було мало, а що й були, в багатьох випадках були прикріплені до монастирей та церков. У Ранньому Середньовіччі більшість країн зберігали традиції та установи духовної культури, залишені добою античності. У цей час суспільний інститут релігії був сильнішим впливовим фактором в тодішній культурі. За рахунок нетямущості більшої часті населення о природних явищах та доквілля, а також всезагального конформізму та страху перед глобальною космічною силою, влада церкви поширювалася й на методологію освіти, переслідуючи інакодумців та вільних дослідників, як особисту загрозу власному авторитету [2, с.30]. Відступники від ідеології переслідувалися й суворо каралися, іноді навіть смертною карою.

Саме нова міська культура вперше, в XII столітті, кинула виклик церкви щодо самовласності у духовній сфері, створюючи латинські школи всупереч монастирським та соборним. Це дало змогу створити різновид середнього навчального закладу – гімназії, з розширеною програмою вивчення латинської і грецької мови й літератури. Закінчення гімназій давало можливість поступити до університету. Першу галузеву систематику викреслив римський енциклопедист, науковець Марк Теренцій Варрон, написавши енциклопедію «Дисципліни» у дев'яти томах [3, с.201]. За Боецієм та Клесідором, існувало «сім вільних мистецтв» - діалектика, риторика, граматики, геометрія, арифметика, астрономія та музика. Окрім них, Варрон виділяв архітектуру й медицину, як важливі в практичному призначенні науки. Школи були трьох рівнів – нижчі, що готували лише духовних служителів – кліриків, й мали пріоритет на латинь та молитвознавство; середні, в котрих поступово навчали сіми «вільним мистецтвам»; вищі або університети (з XI століття) – базувалися на вивченні загальних наук, де практикувалися диспути, публічні спори, велася розробка існуючих дисциплін. Перші університети мали характер общин, в деякому розумінні - «поліси», за рахунок щільного зв'язку учнів та учителів, власної структури та внутрішнього розпорядку, що в цілому претендувало на незалежність від впливу влади регіону існування. Власне звідтіля йде вираз «альма матер», що перекладається як «ласкава мати», котрим студенти називали університети.

Разом з тим, погострювався і інтерес до права, отримавшого міцний фундамент і розвинену структуру ще за часів Римської імперії. Суспільство набувало більше рівнів та точок взаємодії і потребувало поширення правових знань. Осередком розвитку правознавства виступали равеннський та болонський університети, в яких, окрім

права, вивчали й медицину, також, як і в університеті італійського міста Салерно [4, с.58].

Першим університетом, якщо розглядати його як символ італійської національної самобутності, є Болонський університет, заснований, як було прийнято, у 1088 році - році, в якому один з перших викладачів римського права Ірнерій відкрив перші публічні лекції.

Вагомий вклад у становище освіти й культури в цілому здійснював Паризький університет або Сорбонна, історія якої починається раніше XII століття. Адже, у 1257 році французький теолог Робер де Сорбон заснував коледж для бідних дітей, що поступово об'єднався з теологічним факультетом Паризького університету, який мав окрім нього факультети канонічного права, вільних мистецтв та медицини. Курс навчання складав 10 років. Саме в Паризькому університеті студенти утворювали союзи, за ознакою або призначенням, а саме – «провінції», «земляцтва» та «науки», головою яких був прокуратор. Такий порядок став зразком для багатьох інших університетів, заснованих у часи Середньовіччя [5, с. 214].

У XI столітті були створені ще два славетні й понині університети – Оксфордський та Кембриджський, відповідно до міст Великобританії. В історії діяльності Оксфордського університету залишився мальовничий факт середньовічного деспотизму, коли вилучені в результаті реформи французького монарху Генриха II англійські студенти с Паризького університету спрямувалися до Оксфорду. Кембриджський університет, за легендою, був сформований купкою науковців та студентів, добровільно залишивших Оксфорд, після того, як оксфордський студент вбив мешканку міста. Структура навчання Кембриджу була подібна Оксфордському університету, також, цікаво, що музику сприймали як галузь точних наук, а кульмінацією навчання вважали вивчення права і теології.

Але ж, оволодіти статусом освіченої людини було важко, адже менш ніж половина студентів отримувала рівень бакалавра чи магістра.

Слід зазначити, що з розгортанням освітньої інфраструктури став поширюватися попит на книги, котрі на зорі Середньовіччя були предметом розкоші, бо їх виготовлення було цілим комплексом робіт, що виконували переважно монахи. Але, починаючи з XII століття було налаштовано масове видавництво, шляхом відкриття цілих міських артілей по переписуванні книг [6, с. 379] .

Наука в Середньовіччі являла собою низку абстрактних припущень та засобів споглядання за природними явищами, так як замало хто з вчених ставив мету сполучити продукт дослідження з потребами життя, використати більш прагматичний підхід. В науці того часу відокремлюють такі напрямки, як: фізико-динамічний, на базі аристотелевських натурфілософських досліджень; фото-оптичний, у вигляді так званої «метафізики світла»; вчення про живі організми та істоти, до котрого входили питання про душу, як цілюще джерело тваринного та рослинного життя; астролого-медичні знання та алхімія, котра не була в повній мірі ні наукою, ні містиккою, бо її складовими були як міфологія й фантазія, так і наукова систематика та логічний підхід.

Таким чином, середньовічний інститут освіти займав належне місце у формуванні культури та науки тих часів, що стали спадком для розвитку технологій, мистецтва та людської цивілізації взагалі. Все більше й більше накопичених знань спонукали розгортання духовного потенціалу людства, готували фундамент для стрибка в розвитку експериментальних наук та організації людських відносин. Зростання потреб та інтересів, формування більш розвиненої економічної системи дали змогу створити міцний тандем науки та суспільства.

Література

1. Лосєв І.В. Історія і теорія світової культури: Європейський контекст / І.В. Лосєв. – К. – 422 с.
2. Бодак В.А. Релігія і культура: взаємодія та взаємовплив / В.А. Бодак. – К., Коло, 2005. – 306 с.
3. Гайденко В. П., Смирнов Г. А. Западноевропейская наука в средние века / Гайденко В.П., Смирнов Г.А. – М., Наука, 1989. – 352 с.
4. Кузнецкий М.І. Лекції з історії світової культури / М.І. Кузнецкий. – Харків, 1999. – 505 с.
5. Хейзинга И. Осень Средневековья / И Хейзинга. – М., 1988. – 323 с.
6. Гуревич Арон Я. Избранные труды: В 4. т. / А.Я.Гуревич. – М.; СПб., Университетская книга, 1999. – Т. 2 : Средневековый мир. – 560 с.